

Venäjän poliittinen järjestelmä oppimisprosessina

Venäjän poliittinen järjestelmä on käynyt viimeisten parinkymmenen vuoden aikana läpi monenlaisia muutoksia, joilla ei tunnu olevan minkäänlaista sisäistä logiikkaa. Muutoksilla ei ole aina saavutettu sitä, mitä tavoiteltiin tai olosuhteet ovat muuttuneet, ja niinpä kurssia on muutettu. Reagointi on ollut helppoa, sillä valta on ollut yhden poliittisen ryhmän, jopa yhden poliittisen toimijan, presidentin, käsissä, joten kompromisseja ei ole tarvinnut etsiä eikä tukea hakea muilta ryhmittymiltä.

Ilmiöstä on käytetty nimitystä transitiossa eksyminen (Lilia Shevtsova: *Russia – Lost in Transition*), mutta kyseessä on itse asiassa oppimisprosessi, jossa suuntaa muutetaan, kun tilanne ja olosuhteet ovat muuttuneet.

Vuoden 1996 presidentin vaaleissa opittiin median, erityisesti television, vahva asema äänestäjiin vaikuttamisessa ja sen jälkeen median vaalikampanjointia rajoitettiin niin, että myös äänestäjien kuluttajavalistus ja ehdokkaista kertominen tuli monilta osin mahdottomaksi vaalikampanjan aikana. Valtapuoluetta tämä ei tietenkään haitannut, koska se saattoi käyttää myös muita keinoja.

Yhden edustajan vaalipiirit ja suorat kuvernöörin vaalit poistettiin osana Putinin uudistuksia, jotka olivat seurausta terrorismin uhasta (reformit julkaistiin Beslanin koulukaappauksen jälkeen vuonna 2004), mutta myös halusta vähentää itsenäisten kansanedustajien ja puolueiden määrää. Samalla puolueiden rekisteröintiä vaikeutettiin ja äänikynnys nostettiin viidestä seitsemään prosenttiin. Yhden edustajan piireistä oli valittu pääasiassa paikallisten eliittien jäseniä

jotka eivät kuuluneet mihinkään puolueeseen ja muodostivat oman ryhmänsä parlamentissa. Yhden edustajan vaalipiireistä saivat edustajaan myös äänikynnyksen alapuolelle jääneet puolueet omilla vahvoilla alueillaan, esimerkiksi Jabloko Pietarista ja Moskovasta.

Suorien kuvernöörin vaalien poistamisella pyrittiin vähentämään paikallisten eliittien valtaa ja tuomaan alueiden johtajat Kremlin suoraan kontrolliin. Seurauksena oli myös se, että yksi poliittisen protestoinnin mahdollisuus hävisi ja samalla esimerkiksi kiinnostus paikallisen median kontrolloimiseen menetti suuren osan kiinnostavuudestaan. Vaalimuutosten myötä pr-kampanjat ja niissä liikkuva, osin hämäräperäinen raha vähenivät, kun vaalikamppailujen määrä supistui pelkästään valtakunnallisten puolueiden välisiksi. Paikallisten parlamenttien vaalit tosin säilyivät, mutta niissä oli pelissä paljon vähemmän sillä valta oli kuitenkin ensisijaisesti kuvernöörillä.

Seitsemän vuoden kokeilun jälkeen suorat kuvernöörin vaalit kuitenkin palasivat taas vuonna 2012 (viimeiset vaalit oli pidetty Nensetsiassa helmikuussa 2005). Ensimmäisissä vaaleissa lokakuussa 2012 yllätyksiä ei tullut ja kaikki viisi kuvernööriä valittiin jatkokaudelle selvin numeroin. Tästä huolimatta kuvernöörin vaalit antavat paikalliselle tyytymättömyydelle uuden purkautumiskanavan ja paikalliset johtajat joutuvat vastuuseen suoraan kansalle. Tämä vähentää keskusvaltaan kohdistuvia paineita, jotka saattaisivat pitkään kydettyään purkautua rajusti.

Osassa Venäjää paikallispoliitikot haluavat pitää kansalaiset tärkeimpien vaalien ulkopuolella,

sillä ainakin Dagestanissa ja Ingušsiassa paikalliset parlamentit ovat halunneet säilyttää paikallisen presidentin valinnan omissa käsissään.

Myös tempoilu poliittisten puolueiden rekisteröintimääräyksissä kuvastaa poliittisen johdon oppimista. Aluksi tavoitteena oli vähentää puolueiden määrää niin että poliittiset vaihtoehdot olisivat selkeitä. Ilmeisesti valtiojohdon ihanteena oli monien eurooppalaisten maiden, kuten Britannian ja Saksan, puoluejärjestelmät, joissa puolueita olisi rajoitettu määrä, sekä vakaat monipuoluejärjestelmät, kuten toisen maailmansodan jälkeiset Italia, Japani ja Ruotsi, joissa yksi puolue pysyi vallassa vaaleista toiseen.

Puolueiden määrä vähenikin ja vuodesta 2007 parlamenttiin päässeitä puolueita oli enää neljä. Vaaleihin osallistui 2011 enää seitsemän puoluetta, kun esimerkiksi vuonna 1995 puolueita oli ollut 45 (joista 41 jäi äänikynnyksen alapuolelle). Kun myös vaaleihin osallistuvien puolueiden määrä väheni, hukkaan menneiden äänien määrä väheni vastaavasti ja parlamentin kokoonpano alkoi muistuttaa enemmän äänestystulosta. Seurauksena oli se, että jo hieman alle 50 % vaalituloksella voisi merkitä parlamenttienemmistön menettämistä. Kun enemmistön menettäminen on Yhtenäiselle Venäjälle entistä suurempi uhka, tuloksena oli puolueiden rekisteröintimääräysten helpottaminen. Aiemman 50 000 jäsenen asemasta puolueen rekisteröimiseen riitti jo 500 jäsentä. Vuoden 2012 lopussa rekisteröityjen puolueiden määrä oli 51 ja maaliskuussa 2013 jo 61 ja puolueiksi rekisteröitymään pyrkivien ryhmien määrä oli peräti 181. Seuraavissa vaaleissa on hyvin mahdollista, että äänikynnyksen alle jäävät puolueet saavat jopa 25% äänistä ja yhden edustajan vaalipiireissä vaalien voittaja voi saada vain 20% äänistä, kuten tapahtui usein 1990-luvun vaaleissa. Näin Yhtenäinen Venäjä voi saada alueilta valittujen edustajien kanssa enemmistön jopa vain alle kolmanneksen ääniosuudella.

Samalla tavoin vaalituloksen peukalointi seuraa oppimisprosessin mallia. Tuloksen peukalointi alkoi 2000-luvun alussa alueilla, joilla paikalliset eliitit kontrolloivat vahvasti

aluettaan ja halusivat näyttää Moskovan johdolle hyviä vaalituloksia. Samalla alueet saivat omia edustajiaan Venäjän parlamenttiin. Näin tapahtui monissa Kaukasuksen ja Volgan alueen etnisissä tasavalloissa ja niihin rajoittuvilla alueilla (esim. Penza). Näiltä alueilta käytännöt levisivät muualle niin, että ne saavuttivat Moskovan vuoden 2011 parlamenttivaaleissa. Tämä oli kuitenkin virhe, sillä ketään ei kiinnostanut se, miten Kaukasuksen tasavalloissa äänestetään, mutta suurissa kaupungeissa poliittinen kulttuuri oli toisenlainen. Tämä johti rehellisiä vaaleja vaativiin mielenosoituksiin talvella 2011–2012. Vuoden 2012 presidentinvaalit olivatkin tulosten peukaloinnin suhteen paljon puhtaammat, erityisesti suurissa kaupungeissa.

Nopeat muutokset osoittavat, että Venäjän poliittinen järjestelmä on hyvin dynaaminen ja valmis reagoimaan muuttuviin tilanteisiin. Helppouden taustalla on tietysti puoliautoritaarinen poliittinen järjestelmä, sillä demokratiassa muutoksia ei olisi yhtä helppoa viedä läpi. Venäjän esimerkki osoittaa myös demokratian ongelmallisuuden. Demokratia on parhaimmillaan kompromisseja ja hitaita ratkaisuja, ja järjestelmän ei tulisi silloin perustua hetkellisiin tarpeisiin. Tuloksena voi myös Venäjän tapauksessa olla paikallisiin oloihin sopiva edustuksellinen järjestelmä, joka voi kestää poliittisia muutoksia ja sopeutua muuttuviin oloihin ilman että järjestelmää tarvitsisi joka kerta repiä auki ja koota uudelleen.

J u k k a P i e t i l ä i n e n

Kirjoittaja on Aleksanteri-instituutissa työskentelevä vanhempi tutkija, joka tutkii Venäjän median ohella venäläistä yhteiskuntaa myös laajemmin.